

DARNAUS VYSTYMOŠI PRINCIPŲ TAIKYMAS TURIZMO SEKTORIUJE

DR. REGINA NAVICKIENĖ, DR. RŪTA MEIŠTĖ

Kolpingo kolegija

ANOTACIJA

Straipsnis kelia aktualią šių laikų problemą – kaip taikomi darnaus vystymosi principai turizmo sektoriuje. Didėjantys turistų srautai lemia didelį išteklių vartojimą, o vis didesnis žmonių susidomėjimas naujomis turizmo rūšimis, tokiomis kaip darnusis turizmas, ekologinis turizmas ar tokiomis kryptimis kaip sveika gyvensena, ekologiškumas, darna, išryškina poreikį taikyti darnaus vystymosi principus turizmo sektoriuje. Tyrimo objektas: darnaus vystymosi principai turizmo sektoriuje. Darbo tikslas - išsiaiškinti darnaus vystymosi principų taikymo galimybes turizmo sektoriuje. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad darnaus vystymosi principai yra gana plačiai taikomi turizmo sektoriuje, tačiau turizmo vystymasis turi tiek teigiamą, tiek ir neigiamą poveikį aplinkai.

IVADAS

Darnus vystymasis – šiuolaikinės valstybės ir visuomenės raidos kelias, kuris remiasi trimis pagrindiniais elementais – aplinkos

apsauga, ekonomine ir socialine geroje ir todėl skiriamas didelis dėmesys darniam vystymuisi, nes neatsakinga žmonių ūkinė veikla, neracionalus planetos išteklių naudojimas daro neigiamą poveikį mūsų planetai ir jos gyventojams. Mokslininkai darnaus vystymosi sampratai ir principams skiria didelį dėmesį kurdami įvairias darniosios plėtros programas, strategijas, kuriose akcentuojami ekonominiai, socialiniai ir aplinkosauginiai tikslai šiandieninių kartų gerai gyvenimo kokybei užtikrinti, neatimant galimybes taip gyventi ir ateities kartoms. Darnaus vystymosi principai taikomi ir turizmo sektoriuje, organizuojant keliones, plečiant apgyvendinimo sektorių.

Didėjantys turistų srautai lemia didelį išteklių vartojimą, o vis didesnis žmonių susidomėjimas naujomis turizmo rūšimis, tokiomis kaip darnusis turizmas, ekologinis turizmas ar tokiomis kryptimis kaip sveika gyvensena, ekologiškumas, darna, lemia darnaus vystymosi principų taikymą turizmo sektoriuje.

Tyrimo problema - neaišku, ar darnaus vystymosi principai taikomi organizuojant turistines keliones, jų kūrimo ir įgyvendinimo etapuose.

Tyrimo objektas. Darnaus vystymosi principai turizmo sektoriuje.

Darbo tikslas. Išsiaiškinti darnaus vystymosi principų taikymą turizmo sektoriuje.

Darbo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti darnaus vystymosi sampratą.
2. Išanalizuoti darnaus vystymosi koncepciją turizmo sektoriuje.
3. Atlikti darnaus vystymosi principų taikymo Lietuvos turizmo sektoriuje analizę.

Darbo rengimo metodai. Mokslinės literatūros šaltinių ir teisinių dokumentų analizė, empirinis tyrimas (kiekybinis, naudojant anketavimą), gautų duomenų sisteminimas, grafinis vaizdavimas.

DARNAUS VYSTYMOŠI KONCEPCIJOS ANALIZĖ

Akivaizdi būtinybė keisti į susinaikinimą vedančią žmonijos vystymosi trajektoriją atvedė prie darnaus vystymosi koncepcijos, kuri siekia subalansuoti ekologinius, ekonominius ir socialinius žmonijos interesus. Beveik pusšimtį metų evoliucionavusi darnaus vystymosi idėja jau daro realią, nors dar akivaizdžiai per silpną, įtaką mūsų gyvenimams. Reformuojama atskirų šalių bei tarptautinė politika, koreguojami teisės aktai, aktyvesnės bendruomenės inicijuoja darnios gyvensenos principus puoselėjančius judėjimus, formuojasi atskirų gyvenimo elementų

„ekologizavimo“ mados. Akivaizdu, reikalingas ilgas laiko tarpas, kad darnios plėtros principai nugultų ne tik į teisės aktus, bet ir greitėjančiu pasauliniu resursų vartojimu, neduoda laiko laipsniškai gyvenenos adaptacijai (William, Theobald, 2005).

Situacija reikalauja ženklių sprendimų tiek politiniame lygmenyje, tiek kiekvieno iš mūsų gyvenime (projektas „Darnus vystymasis“, 2009 m.).

Terminas „darnus/tvarus vystymas(is)/plėtra“ (angl. k. *sustainable development*) plačiau pradėtas naudoti praėjusio amžiaus devintajame dešimtmetyje. 1983 m. Jungtinių Tautų Organizacija, išreiškdamą susirūpinimą „dėl greitėjančio žmonijos aplinkos blogėjimo ir gamtinių išteklių suvartojimo bei šio proceso pasekmių ekonominei ir socialinei plėtotei“, sudarė Pasaulio aplinkos ir vystymosi komisiją, kuri plačiau žinoma jai pirmininkavusios Gro Harlem Brundtland vardu (United Nations, 1983). Būtent Brundtland komisijos ataskaitoje „Mūsų bendra ateitis“ (angl. *Our Common Future*) pasiūlytas iki šiol dažniausiai naudojamas terminas „darnus vystymas(is)“ apibrėžimas: „tai vystymasis, kuris tenkina šių laikų poreikius nesumažindamas galimybių ateities kartoms tenkinti jų pačių poreikių“ (United Nations, 1987). Pasaulio viršūnių konferencijų metu Rio de Žaneire 1992 m., Niujorke 2000 m. ir 2005 m., ir Johanesburge 2002 m. darnus vystymasis įtvirtintas kaip pagrindinė ilgalaikė visuomenės vystymosi ideologija, kuri pabrėžia tarpusavio priklausomybę tarp trijų darnaus vystymosi stulpų – ekonominio vystymosi, socialinio vystymosi ir aplinkosaugos (United Nations, 2005; Sustainable tourism, 2021). Darnaus vystymosi stulpai yra tarpuriai susiję tarpusavyje. Darnaus vystymosi principų taikymo tikslas – suderinti šiuos stulpus taip, kad jie sustiprintų vieni kitus, ar bent jau nekonkuruotų tarpusavyje.

Ekonominis tvarumas žymi gerovę, generuojamą įvairiuose visuomenės lygiuose. Jis taip pat nurodo visos ekonominės veiklos kaštų efektyvumą, gyvybingumą ir gebėjimą veikti ilguoju laikotarpiu. Socialinis tvarumas reiškia pagarbą žmogaus teisėms ir lygias galimybes visiems visuomenės nariams. Jis reikalauja, kad nauda būtų paskirstoma teisingai ir taip, kad būtų mažinamas skurdas. Socialinis tvarumas taip pat pabrėžia vietos bendruomenių ir jų pragyvenimo šaltinių sistemų stiprinimo svarbą bei išreiškia pagarbą skirtingoms kultūroms. Aplinkosauginis tvarumas reiškia išteklių, ypatingai neatsinaujinančių ir labai svarbių pragyvenimui, apsaugą ir valdymą. Jis reikalauja imtis priemonių, kad būtų mažinama oro, vandens ir grunto tarša, bei išsaugota biologinė įvairovė ir paveldas. (Darnaus ir atsakingo turizmo gairės, 2009).

Šiuo metu, darnaus vystymosi koncepciją ir apibrėžimą tikslingiausiai nusako Jungtinių Tautų (toliau – JT) Pramonės plėtros organizacijos išleista ataskaita „Mūsų bendra ateitis“ (1987 m.), kurioje parašyta, jog: **„Darnus vystymasis apibūdinamas kaip vystymasis, tenkinantis dabartinio laikotarpio poreikius, nesudarant pavojaus būsimoms kartoms juos tenkinti“**. Šio apibrėžimo tikslas – akcentuoti ilgalaikę šalių/valstybių ūkio plėtrą, siekiant racionaliai suderinti visuomenės ekonominius, socialinius ir aplinkosauginius interesus. Visi šie veiksniai turi būti derinami ir papildyti vieni kitus, o dėmesys privalo būti sutelkiamas į žmogaus gyvenimo kokybę.

Darnaus vystymosi koncepcijos pagrindas – tai aplinkosaugos, ekonomikos ir socialinių tikslų ir interesų suderinimas – darnos siekimas (Naruševičius, Lazdinis, 2011).

Daugelis faktų, tokių kaip žmogaus įtakota klimato kaita, gyvūnų ir augalų įvairovės nykimas bei resursų mažėjimas rodo, kad žmonijos poveikio aplinkai limitai yra ženkliai viršijami. Pagal Global Footprint Network, šiuo metu žmonijos sunaudojamų resursų atstatymui ir taršos neutralizavimui reikia 1,4 Žemės. Žmonijos apkrova (ekologinis pėdsakas) Žemei ir toliau nenumaldomai didėja.

DARNAUS VYSTYMOŠI KONCEPCIJOS TAIKYMAS TURIZMO SEKTORIJE

Turizmo ir darnaus vystymosi santykis yra ypatingas. Visų pirma, turizmo augimas, teigiamai prisideda prie šalių ir turizmo traukos vietovių ekonomikos. Antra, turizmas apima ypatingus santykius tarp vartotojų (lankytojų), verslo, aplinkos ir vietos bendruomenių. Skirtingai nei daugelio kitų ūkio šakų, turizmo vartotojas keliauja pas gamintoją ir jo siūlomą produktą. Tokie

artimi ir betarpiški santykiai sukuria jautrią situaciją, kurioje turizmas gali būti tiek labai pozityvus, tiek labai negatyvus darnaus vystymosi atžvilgiu (UNEP, WTO, 2005).

1 lentelė

Turizmo poveikis

☐ TURIZMO TEIGIAMAI PADARINIAI	☐ TURIZMO NEIGIAMAI PADARINIAI
☐ Galimybės įmonių plėtrai ir darbo vietų kūrimui	☐ Spaudimas trapioms ekosistemoms ir fizinės aplinkos blogėjimas ir laukinės gyvūnijos žlugimas
☐ Skatinamos investicijos ir paslaugų plėtra net ir atokiose bendruomenėse	☐ Trikdamos vietos bendruomenės, galimas tradicinės kultūros nykimas
☐ Suteikiama gamtiniais ir kultūriniais ištekliais apčiuopiama ekonominė vertė	☐ Pretenduojama į ir taip nepakankamus išteklius, ypač žemę ir vandenį
☐ Skatinamas tarpkultūrinis supratimas ir taika	☐ Prisidedama prie vietinės ir globalios taršos

Kaip matyti 1 lentelėje, turizmas gali daryti teigiamą įtaką. Kita vertus, „netvarus“ turizmas gali ne tik atnešti daug žalos visuomenėms ir aplinkai, bet ir susinaikinti pats, sunaikindamas išteklius, kuriais jis remiasi. Todėl visiems dalyvaujantiems turizmo veikloje tenka didžiulė atsakomybė ir jie privalo pripažinti darnaus vystymosi svarbą (UNEP, WTO, 2005).

Turizmas yra vienas iš perspektyviausių ir dinamiškiausių verslų pasaulyje. Jis apima apie 8 proc. visų pasaulinių investicijų, 7 proc. pasaulio bendro nacionalinio produkto, sukuria apie 400 mln. darbo vietų. Labai svarbu turizmą planuoti ir vystyti kryptingai ir darniai, ieškant kompromisų tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų.

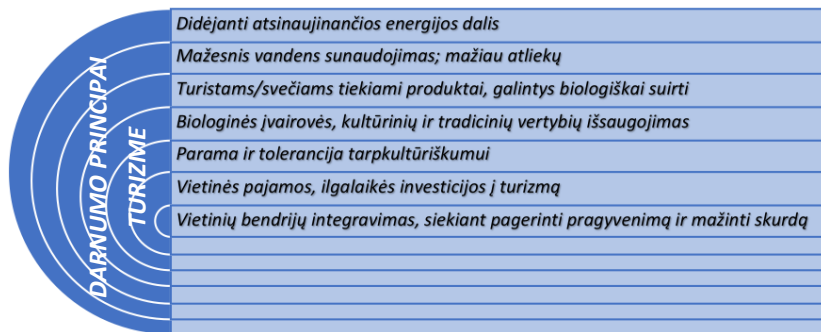
Terminas „darnus turizmas“ reiškia - „turizmą, kuris grindžiamas darnaus vystymosi principais“, t.y. remiasi fundamentaliu tikslu: darniai vystyti visą turizmą. Šis terminas turi būti naudojamas siejant jį su visu turizmo sektoriumi, o ne konkrečia turizmo rūšimi. Gerai valdomas didelių srautų turizmas gali ir turi būti toks pats darnus, kaip ir mažų srautų, specialių interesų turizmas. (Projektas „Anykščių savivaldybės gebėjimų stiprinimas rajono darnaus vystymo ir turizmo planavimo gerinimui, panaudojant Norvegijos patirtį“, 2018).

Pagal Pasaulio turizmo organizacijos apibrėžimą (WTO, 2004) darnaus turizmo principai yra taikytini visoms turizmo formoms visų tipų turistų traukos vietovėse, įskaitant masinį turizmą ir įvairius nišinio turizmo segmentus. **Darnus turizmas** turi:

- 1) optimaliai naudoti aplinkos išteklius, kurie sudaro turizmo plėtros pagrindą, išlaikant būtinus ekologinius procesus ir padedant išsaugoti gamtos paveldą ir biologinę įvairovę;
- 2) gerbti turistus priimančių bendruomenių socio-kultūrinį autentiškumą, išsaugoti jų nekilnojamąjį ir gyvąjį kultūros paveldą bei tradicines vertybes, ir prisidėti prie tarpkultūrinio supratimo ir tolerancijos;
- 3) palaikyti gyvybingas ir ilgalaikes ekonomines veiklas, duodančias socialinę ir ekonominę naudą visoms dalyvaujančioms interesų grupėms, įskaitant stabilias darbo vietas, galimybes gauti pajamas ir socialines paslaugas turistus priimančioms bendruomenėms. Nauda turi būti paskirstyta teisingai ir taip, kad ji prisidėtų prie skurdo mažinimo.

Darnaus turizmo plėtrai reikalingas visų suinteresuotų grupių informuotumas ir dalyvavimas bei stipri politinė lyderystė tam, kad būtų užtikrintas platus dalyvavimas ir sutarimas. Darnaus turizmo siekimas yra nuolatinis procesas, reikalaujantis vykdyti nuolatinę poveikio stebėseną ir imtis kada reikia būtinų prevencinių ir/arba korekcinų priemonių. Darnus turizmas taip pat turi išlaikyti aukštą turistų pasitenkinimo lygį ir sukurti turistams prasmingas patirtis, kurios keltų jų supratimą apie darnaus vystymosi klausimus bei skatintų darnaus turizmo praktikas jų tarpe (WTO, 2004; Bawa, Seidler, 2009).

Darnaus turizmo plėtra – vienas pagrindinių šio šimtmečio turizmo sektoriaus plėtros iššūkių ir prielaidų, norint išlaikyti konkurencingumą tarptautinėje turizmo rinkoje, todėl darnumo principų diegimas turizmo veikloje yra būtinas (žr. 1 pav.).

1 pav. Darnumo principai turizme

Darnaus turizmo modelis teigia, jog *ekonominis gyvybiškumas* - tai turizmo vietovių ir turizmo paslaugų įmonių gyvybiškumo bei konkurencingumo sąlygų užtikrinimas, ilgalaikė nauda. *Vietovės gerovė* - kai skatina maksimaliai padidinti turizmo indėlį šalies lankytojų vietų ekonomikai gerinti, įskaitant lankytojų išlaidas. *Įdarbinimo kokybė* užtikrina padidinti darbo vietų turizmo srityje skaičių ir kokybę – apmokėjimo lygį, darbo sąlygas, galimybę įsidarbinti be diskriminacijos. *Socialinis teisingumas*: teisingas ekonominės ir socialinės turizmo veiklos rezultatų paskirstymas priimančioje bendruomenėje – tobulinimosi galimybės, pajamos ir paslaugos neturtingiesiems. *Lankytojų poreikių tenkinimas*: lankytojams suteikti saugią, poreikius tenkinančią patirtį, pasiekiamą visiems ir atitinkančią lūkesčius. *Vietinė kontrolė*: įtraukti vietines bendruomenes ir skatinti jas dalyvauti, konsultuojantis su kitomis suinteresuotomis pusėmis, planuojant ir priimančias sprendimus apie jų regiono turizmo vadybą ir vystymą ateityje. *Bendruomenės gerovė*: gerinti vietinių bendruomenių gyvenimo kokybę – socialines struktūras, priėjimą prie išteklių, patogumus, vengti bet kokių socialinės degradacijos ir išnaudojimo formų. *Kultūrinis turtingumas*: gerbti ir pabrėžti istorinį palikimą, autentišką kultūrą, tradicijas ir vietinių bendruomenių savitumą. *Fizinis integralumas*: palaikyti ir gerinti miesto ir kaimo kraštovaizdžių kokybę, vengti aplinkos fizinės bei vizualinės degradacijos. *Biologinė įvairovė*: remti gamtinių regionų, arealų ir laukinės faunos bei floros išsaugojimą, minimalizuoti jiems daromą žalą. *Išteklių naudojimo efektyvumas*: mažinti retų ir neatkuriamų išteklių naudojimą vystant bei įgyvendinant turizmo galimybes ir paslaugas. *Aplinkos švara*: mažinti dėl turizmo įmonių ir lankytojų didėjančią oro, vandens bei žemės taršą bei atliekų kiekius. (Making Tourism More Sustainable, 2005).

LIETUVOS RESPUBLIKOS TURIZMO ĮSTATYMO BEI NACIONALINĖS DARNĖS VYSTYMOSI STRATEGIJOS SANTYKIS SU DARNIUOJU TURIZMO VYSTYMSI

Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas (2021, toliau – įstatymas) nustato turizmo verslo organizavimo principus, reikalavimus turizmo paslaugų teikimui ir turistų teisių apsaugai, valstybės ir savivaldybių institucijų kompetenciją turizmo srityje. Sąvoka „darnusis turizmas“ nėra minima šiame įstatyme ir turizmo paslaugų teikėjams nėra taikomi darniojo turizmo principus atitinkantys reikalavimai. Įstatymas numato privalomą apgyvendinimo paslaugų klasifikavimą, kuris tarp bendrų nuostatų, išskiria darniojo turizmo principus atliepianį reikalavimą „privažiavimą neįgaliesiems“, o klasifikavimo anketoje dar akcentuojami aplinkosauginiai aspektai: šukšlių rūšiavimas, elektros ir vandens sunaudojimo mažinimas, skatinamas nesunaudoto maisto

restoranuose išmetimo mažinimas, eko ženklo reikalavimų atitikimas – už visą tai apgyvendinimo įstaiga gali gauti papildomų taškų. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad nėra skatinama įsidięti visuotinai pripažintą tarptautinę „Žaliojo rakto“ programą, kuri diegia darniosios plėtros principus apgyvendinimo sektoriuje:

Istatyme taip pat nurodyta, jog Sveikatos apsaugos ministerija nustato gamtinių sveikatos veiksnių, naudojamų sveikatinimo ir sveikatingumo paslaugoms, sertifikavimo tvarką, kurią vykdo visuomenės sveikatos centrai, kuri aktyviai veikia kurortuose ir kurortinėse teritorijose sertifikuojant mineralinį vandenį, molį, dumblą ar kitus gamtinius išteklius. Verta paminėti, jog Sveikatos apsaugos ministerija sistemingai vykdo maudyklų ir vandens kokybės vertinimą, bei teikia ataskaitas Europos Komisijai: visose Lietuvos maudykllose matuojama vandens kokybė daugeliu atveju vertinama kaip puiki ir net keturi Lietuvos paplūdimiai atitinka tarptautinės Mėlynosios vėliavos programos reikalavimus (I Smiltynės paplūdimys, Juodkrantės centrinis paplūdimys, Nidos centrinis paplūdimys, Palangos Birutės parko paplūdimys). Ši tarptautinė pripažinimą pelniusi programa yra skirta savivaldybėms plėtojantioms turizmo paslaugas. Mėlynoji vėliava – visame pasaulyje žinomas ir pripažįstamas ekologinis ženklas. Mėlynosios vėliavos programą administruoja Aplinkosauginio švietimo fondas (FEE), kurio būstinė yra Kopenhagoje (Danija). Siekiant gauti šį prestižinį apdovanojimą, reikia laikytis griežtų aplinkosaugos, švietimo, saugumo ir kitų susijusių kriterijų. Bendradarbiaudamas su savo nariais, FEE siekia užtikrinti programos plėtrą ir Mėlynosios vėliavos standartų laikymąsi visame pasaulyje. Reikalavimai paplūdimiams ir prieplaukoms skirstomi į keturias grupes: vandens kokybės, aplinkosauginio švietimo ir informavimo, aplinkosauginio valdymo, paslaugų ir saugumo.

Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (2011) yra išskirtos darnaus dystymosi turizmo sektoriuje stiprybės tokios kaip: sparčiai didėja turistų srautai ir pajamos iš atvykstantojo turizmo; turizmo sukurtas BVP didėjimas daro mažesnę nei kitų ūkio šakų neigiamą poveikį aplinkai. Taip pat akcentuojama, kad turizmas yra patraukli sritis investicijoms, nes nuolat auga aktyvaus poilsio ir sveikatingumo paslaugų paklausa. Negalima pamiršti ir palankios geografinės padėties – arti didelės užsienio turizmo rinkos; yra didelis gamtos ir kultūros potencialas bei mažai urbanizuotas kaimo kraštovaizdis; patrauklios turizmo paslaugų kainos ir gera kokybė, svetingumas. Sparčiai auganti apgyvendinimo paslaugų ir laisvalaikio pramogų pasiūla; gausūs etniniai ryšiai su užsienio valstybėmis bei sukurta turizmo teisinio reguliavimo ir planavimo sistema taip pat yra darnaus vystymosi Lietuvoje stiprybės. Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (2011) taip pat analizuojamos ir turizmo silpnybės, akcentuojant trumpą turistinį sezoną, lėtai kuriamą infrastruktūrą sezoniskumo poveikiui mažinti, nepakankamą kultūros paveldo ir gamtinių teritorijų pritaikymą lankytojams, didelių neorganizuotų turistų (poilsiautojų) srautus rekreacinėse vietovėse, per mažą laisvalaikio veiklos įvairovę ir jos diversifikavimą pagal turistų pajamų lygį, silpną turizmo informacijos sklaidą ir rinkodarą bei neišplėtotą sveikatingumo paslaugų pasiūlą ir aktyvaus poilsio (vandens turizmo, dviračių turizmo) viešąją infrastruktūrą. Programoje užsimenama ir apie per mažai išplėtotą turistinės klasės apgyvendinimo paslaugų sektorių, kvalifikuotų darbuotojų stygių ir mažą turizmo sektoriaus vidutinį darbo užmokestį. Reikia spręsti dar tokias problemas, kaip didelę turizmo paslaugų koncentraciją didžiuosiuose miestuose ir periferinių vietovių atsilikimą šioje srityje; planavimo netolygumus; per menkai turizmui naudojamas kurortų ir kurortinių teritorijų vietoves, neišplėtotas sveikatingumo paslaugas ir aktyvaus poilsio infrastruktūrą.

Darnaus turizmo plėtrai (2011) Lietuvoje dar yra daug galimybių, t.y., kuriam itaką daro plėtojami Lietuvos tarptautiniai ryšiai, mokslo, kultūros ir ekonomikos bendradarbiavimas, didėjantys turistų srautai ir pajamos iš atvykstantojo turizmo, naujų patrauklių aktyvaus poilsio ir kultūrinio turizmo maršrutų sistemos sukūrimas šalies regionuose, prioritetas turizmo plėtros skatinimas regionuose, nepalankiose ūkininkauti ir gausių rekreacinių išteklių vietovėse, efektyvus ES struktūrinių fondų ir kitų tarptautinių programų paramos naudojimas, didėjančios gyventojų pajamos, aktyvaus poilsio ir sveikatingumo produktų paklausa.

Apibendrinant išnagrinėtus teisinius dokumentus, kurie daro itaką darniai turizmo plėtrai, matomas didelis potencialas, bet svarbu yra nepamiršti, kad reikia spręsti ir galimas grėsmes, tokias kaip Lietuvos regionų ekonominių ir socialinių skirtumų didėjimas, gyventojų perkamosios

galios mažėjimas, per menkas turizmo plėtros finansavimas, rekreacinių išteklių ir kultūros paveldo vertybių kokybės prastėjimas ir naudojimo galimybių mažėjimas, nesugebėjimas sukurti patrauklų Lietuvos turizmo įvaizdį, nepagerėjęs šalies pasiekiamumas, didėjanti turizmo specialistų migracija į kitas ES valstybes, nesugebėjimas laiku reaguoti į darnaus vystymosi principų ir teisinės bazės taikymo trūkumus, neadekvačių ribojimų taikymo pasekmės.

DARNAUS VYSTYMOSI PRINCIPŲ TAIKYMAS LIETUVOS TURIZMO SEKTORIJE TYRIMO METODIKA

Šio tyrimo tikslas yra atlikti darnaus vystymosi principų (ne)taikymo Lietuvos turizmo sektoriuje analizę. Norint pasiekti tyrimo tikslą buvo pasirinktas kiekybinio tyrimo metodas. Kiekybine paradigma grįstas tyrimas paprastai disponuoja žymiai svesnesniais tyrimo reprezentatyvumo, validumo ir objektyvumo argumentais. Kiekybiniam tyrimui būdingas siekis ieškoti išorinio reiškinio požymių, išgaunant įvairius dydžius, kurie gali būti matuojami, todėl šis tyrimo metodas tinkamas ryšiams ir temoms patikrinti populiacijoje (Žukauskienė, 2008; Bhandari, 2021). Norint atlikti anketinę apklausą reikia nusistatyti tikslinę respondentų grupę. Tyrime „Darnaus vystymosi principų taikymas Lietuvos turizmo sektoriuje“ pasirinkta tikslinė respondentų grupė buvo Lietuvos turizmo sektoriaus ekspertai, t.y. apgyvendinimo paslaugų teikėjai ir kelionių organizatoriai, kurie Lietuvos turizmo sektoriuje dirba 10 ir daugiau metų. Remiantis populiacijos dydžiu ir imties dydžio skaičiuokle nustatyta, kad reikia apklausti 139 respondentus. Tyrimas buvo atliktas 2019 metų pabaigoje - 2020 metų pradžioje.

Atliekant tyrimą buvo laikomasi konfidencialumo ir tyrimo etikos reikalavimų. *Statistical data confidentiality* – tai duomenų tvarkymas, užtikrinant jų naudojimą tik statistikos reikmėms taip, kad nebūtų galima tiesiogiai ar netiesiogiai atpažinti teisės aktų saugomų konkretaus respondento duomenų ir veiklos rezultatų.

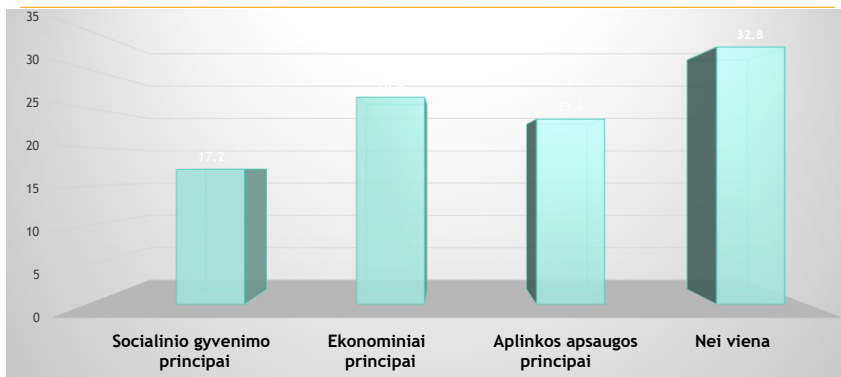
TYRIMO DARNAUS VYSTYMOSI PRINCIPŲ TAIKYMAS LIETUVOS TURIZMO SEKTORIJE REZULTATAI

Tyrime dalyvavo 139 respondentai (turizmo sektoriaus ekspertai, kurie orientuoti į apgyvendinimo paslaugų suteikimą ir kelionių organizavimą ir jų atstovaujamos įmonės Lietuvos turizmo sektoriuje dirba daugiau nei 10 metų.). Tyrimo pradžioje buvo užduoti klausimai, kuriais siekta išsiaiškinti respondentų demografinius požymius (lytį ir amžių). Apklausoje dalyvavo 19 vyrų ir 119 moterų, kurių amžius buvo nuo 22 iki 60 metų.

Antrosios klausimyno dalies pirmuoju klausimu buvo siekta išsiaiškinti ar respondentai yra girdėję/zino/yra susipažinę su darniojo vystymosi koncepcija. (žr. 2 pav.)

Iš gautų rezultatų atsakant į pirmąjį klausimą, matyti, jog didžioji dalis respondentų žino bent vieną (iš trijų pateiktų) darnaus vystymosi koncepcijų, tačiau daugiau nei ketvirtadalis apklaustųjų 32,8 proc. (57 respondentai) nežinojo nei vienos koncepcijos, kas gali iškart daryti prielaidą, jog ši respondentų dalis netaiko darnaus vystymosi principų įmonės veikloje.

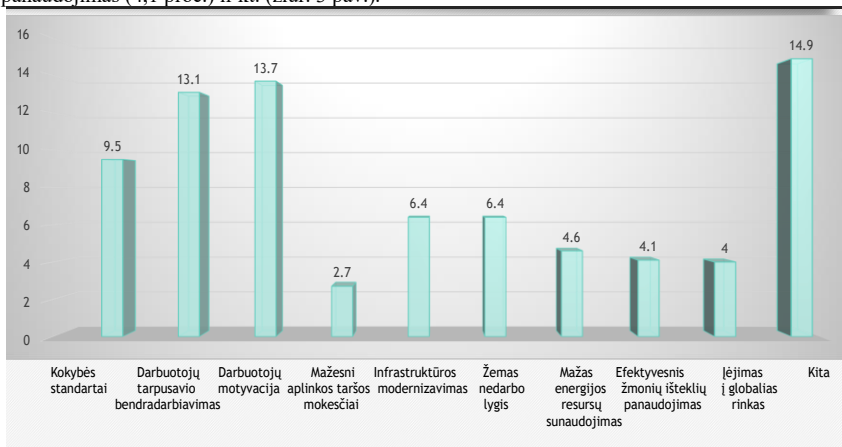
Didžioji dalis atsakiusiųjų, net 47,8 proc. (66 respondentai) atsakė, jog jie nemano, kad šiuo metu darnus vystymasis yra prioritetinga sritis turizmo sektoriuje. 18,1 proc. (tik 25 respondentai) mano, jog darnus vystymasis ir jo principai yra plačiai taikomi turizmo sektoriuje. Na o 34,1 proc. (47 respondentai) į šį klausimą atsakė, jog nežino.

2 pav. Darnaus vystymosi principų taikymas Lietuvos turizmo sektoriuje

Kitu anketos klausimu buvo pristatoma, jog viena iš trijų darnaus vystymosi dimensijų yra ekonominė aplinka. Respondentų buvo prašoma įvardinti kurie iš išvardintų ekonominės aplinkos principų yra taikomi jų atstovaujamose įmonėse.

Svarbiausiais aspektais respondentai nurodė darbuotojų motyvaciją (13,7 proc.) ir darbuotojų tarpusavio bendradarbiavimą (13,1 proc.). Taip pat jie pažymėjo, kad kokybės standartai irgi yra labai svarbūs darbioje įmonės veikloje. Taip nurodė 9,5 proc. respondentų. Kiti aspektai buvo įvardinti tokie, kaip infrastruktūros modernizavimas (6,4 proc.), žemas nedarbo lygis (6,4 proc.), mažas energijos resursų sunaudojimas (4,6 proc.), efektyvesnis žmonių išteklių panaudojimas (4,1 proc.) ir kt. (žiūr. 3 pav.).

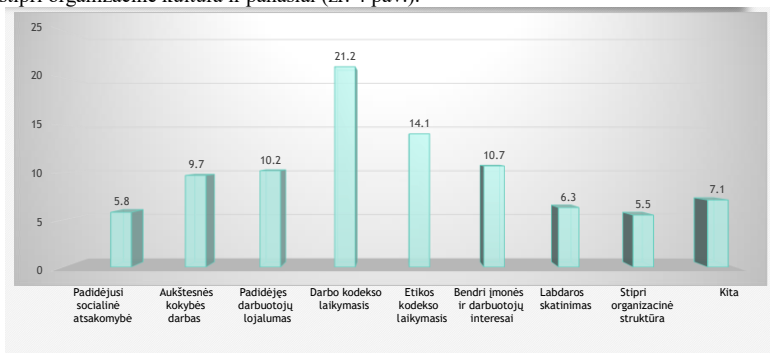

3 pav. Ekonominio principo taikymas Lietuvos turizmo sektoriuje

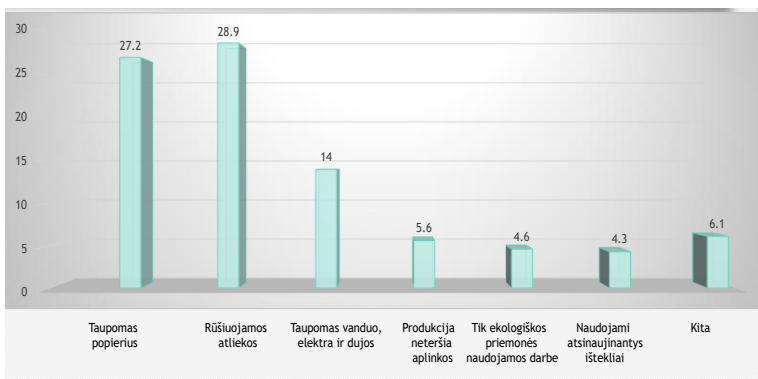
Kitu klausimu respondentams buvo pristatoma, jog viena iš trijų darnaus vystymosi dimensijų yra socialinė aplinka. Respondentų buvo prašoma įvardinti, kurie iš išvardintų socialinės aplinkos principų yra taikomi jų atstovaujamose įmonėse.

Didžioji dalis respondentų atsakė, jog taiko vienokius ar kitokius darnaus vystymosi socialinės aplinkos principus savo atstovaujamos įmonės veikloje. Daugiausia respondentų 21,2 proc. (81 respondentas) atsakė, kad darbo vietoje laikomasi darbo kodekso nuostatų ir 14,1 proc.

(54 respondentai), kad laikomasi darbo etikos nuostatų, tačiau šie du principai yra griežtai reglamentuojami Lietuvos Respublikos vyriausybės ir jų privalo laikytis visos įmonės. Neprivalomi principai taip pat buvo pasirinkti. 10,7 proc. (41 respondentas) apklaustųjų atsakė, jog jų įmonėje yra derinami organizacijos ir darbuotojų interesai, randami bendri kompromisai. 10,2 proc. (39 respondantai) atsakė, kad jų atstovaujamos įmonės yra skatinamas lojalumas. Panašiai pasiskirstę įmonių veikloje ir toki principai, kaip skiriamos lėšos labdarai, vykdomos socialinės akcijos, vyrauja stipri organizacinė kultūra ir panašiai (žr. 4 pav.).

4 pav. Socialinio principo taikymas Lietuvos turizmo sektoriuje

5 pav. Aplinkos apsaugos principo taikymas Lietuvos turizmo sektoriuje

Septintuoju anketos klausimu buvo siekta išsiaiškinti respondentų nuomonę, kaip jie mano ar turizmo sektoriuje plačiai taikomas aplinkos apsaugos principas?

Gauti rezultatai yra džiuginantys, nes didžioji dalis respondentų 28,9 proc. (87 respondentai) atsakė, jog jų įmonėje yra rūšiuojamos atliekos ir 27,2 proc. (82 respondantai) atsakė, jog įmonėje taupomas popierius (spausdina ant abiejų lapo pusių, stengiamasi turimą informaciją tvarkyti elektroniniais būdais). Toki principai kaip sąmoningai taupomas vanduo, elektra, dujos, gaminama produkcija/teikiamos paslaugos nekenkia aplinkai, naudojami atsinaujinantys energijos ištekliai taip pat buvo pasirinkti respondentų. Na, o 9 proc. (27 respondantai) atsakė, jog ekologinės aplinkos principai jų įmonėse netaikomi, nes: nėra tam laiko;

siekiami sutaupyti lėšas, nes ekologiški produktai labai brangūs; nėra sukurtos strategijos; nėra informacijos kaip taikyti tokius principus; nereikalaujama; nėra poreikio; įmonė neekologiška (žr. 5 pav.).

Apibendrinus visų atsakymų rezultatus, galima teigti, jog situacija Lietuvos turizmo sektoriuje kalbant apie darnųjų vystymąsi yra palanki toliau plėtotis šiai koncepcijai ne tik teoriškai, bet ir praktiškai, nes kaip atskleidė tyrimas, jau dabar dalis turizmo paslaugų teikėjų diegia savo įmonių veikloje darnaus vystymosi principus ir planuoja ateityje naudoti kitokius, dar neišbandytus metodus siekiant darnaus vystymosi. Taip pat tyrime pastebėta, kad dalis įmonių bendradarbiauja su savo partneriais/kolegomis, net konkurentais, kai reikia taikyti darnaus vystymosi principus, nes kaip viena iš pagrindinių priežasčių kodėl netaikomi principai turizmo veikloje, buvo nurodyta, jog šiam veiksmui trūksta informacijos.

IŠVADOS

1. Darnaus vystymas(is) – tai vystymasis, kuris tenkina šių laikų poreikius nesumažindamas galimybių ateities kartoms tenkinti jų pačių poreikius. Tai pagrindinė ilgalaikė visuomenės vystymosi ideologija, kuri pabrėžia tarpusavio priklausomybę tarp trijų darnaus vystymosi stulpų (dimensijų). – ekonominio vystymosi, socialinio vystymosi ir aplinkosaugos. Darnaus vystymosi tikslas – suderinti šiuos stulpus taip, kad jie sustiprintų vieni kitus, ar bent jau nekonkuruotų tarpusavyje. Ši koncepcija plačiau naudojama pradėjo būti tik XX amžiuje, nes iki tol žmonija tiesiog neįvertino pasikeitusios situacijos dėl stiprėjančios civilizacijos, ekonominės veiklos ir dėl to, jog planetoje neliko žmogaus neliestų plotų. Tačiau praeitame amžiuje žmonija susivokė ir atsirado poreikis subalansuoti globalios visuomenės vystymąsi dėl spartaus gyventojų skaičiaus augimo ir poreikių didėjimo, nes visiems šiems dalykams reikėjo ir vis didesnių aplinkos išteklių.

2. Darnaus vystymosi ir turizmo santykis yra ypatingas. Pagal Pasaulio turizmo organizacijos apibrėžimą (WTO, 2004) darnaus turizmo principai yra taikytini visoms turizmo formoms visų tipų turistų traukos vietovėse, įskaitant masinį turizmą ir įvairius nišinio turizmo segmentus. Tačiau kaip rodo dabartinė literatūros analizė, Lietuvos turizmo sektoriuje, turizmo plėtros programoje, nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje ir kituose dokumentuose darniajam vystymuisi ir jo sąsajos su turizmu yra skiriamas permažas dėmesys, nes daugelis paslaugų nėra sertifikuojama, nevykdomas paslaugų monitoringas (ką jau daro daug sparčiau kaimyninės šalys).

3. Atlikus empirinį tyrimą, išsiaiškinta, jog dalis Lietuvos turizmo paslaugų teikėjų jau yra susipažinę su darnaus vystymosi koncepcija, bei taiko darnumo principus savo veikloje, rūšiuodami atliekas, sąmoningai taupant resursus, diegiant atsinaujinančios energijos išteklius, bendradarbiaujant su kitomis įmonėmis, kuriant darbo vietas, skatinant bendruomeniškumą, keliant vietinę ekonomiką ir kitais būdais, kurie daro teigiamą įtaką socialinei, ekologinei ir ekonominei aplinkoms, kurios yra darnaus vystymosi pagrindiniai stulpai. Tačiau išreiškiant tyrimo rezultatus procentais, tik šiek tiek daugiau nei pusė respondentų papuola į šią grupę, kuri domisi darnaus vystymosi samprata. Kiti paslaugų teikėjai nediegia darnaus vystymosi principų savo veikloje, nes jų nuomone tai reikalauja papildomų finansinių ir laiko išteklių, nėra pakankamai informacijos kaip integruoti darnaus vystymosi principus turizmo veikloje.

REKOMENDACIJOS

Išanalizavus užsienio ir Lietuvos literatūrą darnaus vystymosi ir turizmo tematika, bei atlikus empirinį tyrimą, buvo pastebėta, jog Lietuvos turizmo sektoriuje darnaus vystymosi principai yra taikomi, tačiau ši sritis turėtų būti dar tobulintina. Todėl iš literatūros analizės ir gautų tyrimo rezultatų kyla tokios rekomendacijos:

1. Valstybinėms institucijoms, kurios yra atsakingos už darnaus vystymosi principų diegimą, reikėtų labiau atsižvelgti į turizmo paslaugų teikėjų integravimą į šią ideologiją. Skatinti turizmo paslaugų teikėjus diegti darnaus vystymosi principus savo veikloje paaškinant kuo tai yra naudinga (tai gali būti atliekama rengiant konferencijas, seminarus, per švietimo prizmę).

2. Taikyti lengvatas tiems paslaugų teikėjams, kurie stengiasi savo veiklą vykdyti darniai ir prisideda prie globalios gerovės.
3. Turizmo paslaugų teikėjams reikėtų susikurti rodiklius, kuriais vadovaujantis būtų galima patvirtinti, kad įmonė tikrai yra integravusi darnaus vystymosi principus savo veikloje ir gali pasigirti (konkuruoti) su kitomis turizmo paslaugas teikiančiomis įmonėmis.

LITERATŪRA

1. Asociacija „Nacionalinė nevyriausybinių organizacijų vystomojo bendradarbiavimo platforma“ (2016). *Nacionalinė nevyriausybinių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma*.
2. Ataskaita „Our Common Future“. (2021). [žiūrėta 2021 m. balandžio 8 d]. Prieiga per internetą <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>
3. Avulytė-Jelagė, R. (2016). *Darnaus vystymosi tikslai*. [žiūrėta 2021 m. sausio 12 d]. Prieiga per internetą <http://eurohouse.lt/wp-content/uploads/2016/12/Naujienslaikis-4.pdf>
4. Bhandari, P. (2021). An introduction to quantitative research. [žiūrėta 2021 m. kovo 6 d]. Prieiga per internetą <https://www.scribbr.com/methodology/quantitative-research/>
5. Bawa, K. S., Seidler, R. (2009). Dimensions of Sustainable Development. [žiūrėta 2021 m. sausio 23 d]. Prieiga per internetą https://www.books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=lyBICwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA21&dq=dimensions+of+sustainable+development&ots=k2syklfCM3&sig=nGnfvPDXTsbcb-82iU6852DSfTY&redir_esc=y#v=onepage&q=dimensions%20of%20sustainable%20development&f=false
6. Bružaitė, V., Šadeikaitė, G. (2016). *Darniojo turizmo plėtra Lietuvoje. Nacionalinės darniojo turizmo reguliacinės aplinkos analizė*. [žiūrėta 2021 m. vasario 3 d]. Prieiga per internetą <https://www.Darniojo%20turizmo%20plėtra%20Lietuvoje.pdf>
7. Gall, M., Borg, W., Gall, J. (1996). *Educational Research. An Introduction*. New York, 1996.
8. Krathwohl, D.R. (1993). *Methods of Educational and Social Science Research: An Integrated Approach*. Longman/Addison Wesley Longman, New York, 789 p.
9. Mobilumo projekto „Profesinės kompetencijos didinimas darnaus turizmo traukos centrų ir paslaugų plėtrai (PROSTOUR)“ baigiamasis dokumentas (2009). *Darnaus ir atsakingo turizmo gairės*. [žiūrėta 2021 m. balandžio 8 d]. Prieiga per internetą https://www.J:/Darnausiratsakingo_turizmogairės.pdf
10. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija (2002). PATVIRTINTA Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 16 d. nutarimo Nr. 1247 redakcija). [žiūrėta 2021 m. kovo 8 d]. Prieiga per internetą <http://www.smm.lt/uploads/documents/darnus-vystymas/0.816819001255418152.pdf>
11. Naruševičius, V., Lazdinis, I. (2011). *Darnaus vystymosi politika ir valdymas*. [žiūrėta 2021 m. kovo 18 d]. Prieiga per internetą http://www.scholar.google.lt/scholar?cluster=168483121523193400&hl=lt&as_sdt=2005&sciodt=0,5
12. Oficialus Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos tinklalapis: <http://www.am.lt/V1/index.php>
13. Paulauskaitė, N. (1996). *Kokybiniai tyrimo metodai vadyboje*. Socialiniai mokslai: Vadyba, 1996, Nr.4(8), p. 35 - 42.
14. Projektas „Darnus vystymasis“. (2009). [žiūrėta 2021 m. sausio 18 d]. Prieiga per internetą <http://www.darnusvystymasis.gpf.lt/lt/intro>
15. Projektas „Darnus vystymasis“. (2009). [žiūrėta 2021 m. sausio 18 d]. Prieiga per internetą: <http://www.darnusvystymasis.gpf.lt/lt/problematika>
16. Projektas „Darnus vystymasis“. (2009). [žiūrėta 2021 m. sausio 18 d]. Prieiga per internetą <http://www.darnusvystymasis.gpf.lt/lt/istorija>
17. Projektas „Anykščių savivaldybės gebėjimų stiprinimas rajono darnaus vystymo ir turizmo planavimo gerinimui, panaudojant Norvegijos patirtį“. (2018).
18. Rezoliucija priimta Generalinės Asamblėjos 2015 m. Rugsėjo 25 d. *Keiskime mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų*. [žiūrėta 2021 m. vasario 14 d]. Prieiga per internetą <https://www.J:/Darbotvarkė%20iki%202030m.pdf>
19. Rinkos tyrimų specialistai. Internetinė nuoroda: <http://www.apklausa.lt/itmities-dydisStake>“s Instrumental Case Study Approach (2016). *Private sector implementation of responsible tourism*. [žiūrėta 2021 m. kovo 18 d]. Prieiga per internetą http://www.ajhtl.com/uploads/7/1/6/3/7163688/2016_article_1_vol_5_2_.pdf
20. Subalansuotosios plėtros įgyvendinimo nacionalinė ataskaita (2002). [žiūrėta 2021 m. kovo 8 d]. Prieiga per internetą <http://www.am.lt/LSP/files/SUB-PLET-NAC-AT.pdf>
21. Sustainable tourism. (2021). Sustainable development goals. [žiūrėta 2021 kovo 11 d]. Prieiga per internetą <https://www.sustaina bledevelopment.un.org/topics/sustainabletourism>

22. United Nations (UN). (1983, 1992, 2000, 2022, 2005). Paimta iš tinklalpio: <http://www.un.org/en/index.html>
23. United Nations Environment Programme, World Tourism Organization (2021). *Making Tourism More Sustainable. A Guide for Policy Makers*. [žiūrėta 2021 m. kovo 6 d]. Prieiga per internetą: <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/dtix0592xpa-tourismpolicyen.pdf>
24. Verslo žinių žodynas. [žiūrėta 2021 m. sausio 29 d]. Prieiga per internetą <http://zodynas.vz.lt/>
25. Žukauskienė, R. (2008). *Kokybiniai ir kiekybiniai metodai*.
26. William F. Theobald (2005). *Global Tourism*. [žiūrėta 2021 m. vasario 15 d]. Prieiga per internetą https://www.books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=X_gqz7u9iboC&oi=fnd&pg=PR1&dq=UNEP,+WTO+2005&ots=e6dw0gD9Pt&sig=1SMMWY-CNurYKAoPALaXgHBxMCY&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

APPLICATION OF THE PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE TOURISM SECTOR

DR. REGINA NAVICKIENĖ, DR. RŪTA MEIŠTĖ

Kolping University of Applied Sciences

ANNOTATION

The article deals with a current problem - how the principles of sustainable development are applied in the tourism sector. Increasing tourist flows lead to high resource consumption, and the growing interest of people in new types of tourism, such as sustainable tourism, eco-tourism or in directions such as healthy living, ecology, sustainability, highlights the need to apply the principles of sustainable development in the tourism sector. Object of research: principles of sustainable development in the tourism sector. The aim of the work is to find out the possibilities of applying the principles of sustainable development in the tourism sector. The results of the study revealed that the principles of sustainable development are quite widely applied in the tourism sector, but the development of tourism has both positive and negative effects on the environment.

Copyright of Challenges & Social Responsibility in Business / Issukiai ir Socialine Atsakomybe Versle is the property of Challenges & Social Responsibility in Business and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.